

СРБИЈА НЕМА ПРЕТЕНЗИЈА НА ТЕРИТОРИЈЕ ДРУГИХ РЕПУБЛИКА, АЛИ ИМА ПРЕТЕНЗИЈА НА ТЕРИТОРИЈУ СВОЈЕ РЕПУБЛИКЕ

У протеклих неколико година непрекидно се одржавају седнице највиших партијских и државних тела, констатујући да се југословенско друштво налази у кризи. Истовремено, расте употреба папира за саопштавање ставова о кризи и предузетих мера за њено превазилажење. Речи — „ставови“, „мере“ и „превазилажење“ употребио сам из уобичајене терминологије у вези са кризом. Лично не сматрам ниједну од њих примереном стању у друштву. Јер, у међувремену, криза расте и изазива незадовољство грађана, па према томе само се од себе намеће питање одговорности за кризу. Пре свега, одговорности руководства и појединаца за преузете обавезе у вези с кризом, а пре свега у вези са Косовом, које, у овом тренутку, представља само срце кризе.

Решење кризе а не склеротичне седнице

Комунисти Србије, па и јавност у Србији, не би могли да прихвате још једну седницу на којој ће се утврдити „ставови“ у вези с кризом и донети „мере“ за њено превазилажење, ако би, потом, руководства наставила своје маратонске и склеротичне седнице, а грађани бивали све сиромашнији, народи све завађенији, а Срби и Црногорци на Косову истребљени. У Србији се од ове седнице очекују промене које су неопходне да би се криза, не превазишла, него решила. Сама суштина спора, који потреса ову земљу, неколико последњих година је — да ли, или не промене, односно какве промене. Тај спор не може да се реши тако да сви буду задовољни. Они који су против промена желе да се ништа не мења, јер сада живе добро, и у материјалном и у политичком погледу. Они

Седамнаеста седница ЦК СКЈ, Београд, октобар 1988. године.

који желе промене нису задовољни својим економским и политичким животом. И заиста, неко може да бира посао — неко не може да се запосли годинама; неко мења станове — неко ће отићи у пензију као подстанар; некоме једва плата стиже за храну — неко има по две-три куће; неко 40 година одлучује о судбини земље, а неко ни у ОУР-у не може да каже шта мисли, а да га не преместе на горе радно место. Не могу једни да школују децу у иностранству, а други да своју децу воде у школу за руку до друге улице, да не би на кратком путу до школе била пребијена или силована. Не може нико да одлучује о свему и док је жив, а да други не сме ни једном годишње да критикује шефа или систем без последица.

Јасно је да први нису за промене, бар не за битне, а јасно је и да други јесу, и то за битне. Првих је мање, других је више. Али и да није тако, да је обратно, побољшање материјалног и политичког положаја једног дела друштва, а поготово ако се ради о већини, не може да се оствари а да се не доведу у питање или бар ограниче нечији материјални и политички интереси. Али, ти чији интереси треба да се доведу у питање или ограниче, неће се с тим сложити. То је природно. Међутим, њихова сагласност није ни потребна. Социјализам није ни дошао тако што су сви били за њега. Тако и сада, успостављање веће економске и политичке правде међу народима и људима неће наићи на подршку оних чији ће интереси тиме бити угрожени. Зато Савез комуниста не сме допустити никоме да баца прашину у очи злоупотребљавајући познату формулацију о плурализму интереса, да би се штитиле позиције које нису стечене на основу рада и одговорности, већ на основу бенефиција, агресивности и незнања. Немају равноправан положај у том плурализму интереса они, који изгоне читав један народ са своје земље и тај прогоњени народ. Немају исти положај у плурализму интереса они који својим лошим и непоштеним радом доводе у невољу државу и предузеће, са онима који цех таквог рада плаћају. Није демократија да се ти интереси изједначе. Напротив, ради се о интересима који се заснивају на угњетавању и понижењу других људи и они нису никакав део плурализма самоуправних интереса него су неправда и срамота и нема никакве теорије и историје која их може оправдати. Са тим интересима нема дијалога. И то је демократија. А демократија је и да се изведу промене које су, како се сви добро сећамо, делегати Конференције Савеза комуниста Југославије, у име средина из којих су долазили, три пуна дана овде тражили. Они то нису чинили да би

руководство поново започело серију састанака, да се протумачи шта је на Конференцији речено. Шта је речено, чуло се тада у становима, у канцеларијама, у фабричким халама, у ординацијама, у аутобусима, на улици. Демократска је земља која то уважава, а социјалистичка демократска земља је она која то успешно спроводи.

Ми не можемо ни као појединци ни као друштво, да будемо стално сиромашни и да то останемо у перспективи. Раздружени у раду, национално подељени и економски блокирани, већина радних људи живи на ивици постојећег, а веома перспективног сиромаштва. Највећа промена треба да се догоди у сфери економског и социјалног живота, тако да живот у социјализму престане да буде нужно тежак и сиромашан. Са спровођењем концепта тржишне економије и стварањем јединственог југословенског тржишта биће могућ социјализам као богато друштво, које истовремено није у супротности са праведним односима међу људима.

Јединство руководства и најшире јавности

Што се Србије тиче, она је као што је познато опредељена за промене, и она је почела да их спроводи. Те промене су везане за побољшање стандарда и укупне економске ситуације, за промене у политичком систему у оквиру Устава који ће Србији омогућити успостављање територијалног, правног и административног јединства, које до сада није имала, и као најхитније заустављање терора на Косову. То су три најважнија и међусобно повезана задатка који представљају у грубим цртама суштину политике коју сада водимо у Србији. Она се у великом делу поклапа са политиком коју водимо на нивоу читавог нашег друштва.

Поред тога, ова политика је израз политичких захтева радних људи у Србији и на њој је испољено јединство између руководства и најшире јавности.

Да би те промене могле да буду остварене биле су потребне и одговарајуће кадровске промене. Неке од тих кадровских промена смо већ извршили, неке треба да буду извршене у наредном периоду.

Разуме се, да таква политика у Савезу комуниста Србије и Србији уопште, има отпора. Њих као што се може очекивати па

и разумети, пружају они којима те промене угрожавају постојеће материјалне, политичке, статусне па и сасвим личне интересе.

Али, мало је теже и разумети и очекивати, данас после толико година заједничког живота у социјалистичкој Југославији, што противници промена из Србије, савезништво за отпор према њеној политици траже и налазе изван Србије.

Вероватно се основа за такво савезништво налази у остацима старе нетрпељивости према Србији изазване њеним тобожњим хегемонизмом. На ту нетрпељивост су комунисти, радници и грађани Србије, увек били осетљиви. Јер нису дужни да вечно и неоправдано носе одговорност и терет за понашање српске буржоазије пре рата. Поготову што је понашање српске буржоазије било идентично са понашањем хрватске и словеначке буржоазије које су, све заједно, експлоатисале радничку класу Југославије. Данас, морам да кажем, степен те осетљивости опада; јер, ако све што смо до сада учинили није довољан аргумент да српски народ жели да живи у Србији и у Југославији равноправно са другим народима и народностима, додатних аргумената немамо. Једино могу да кажем да је у најмању руку лицемерно оптуживати Србију да хоће да буде супериорна зато што жели да буде равноправна.

Промене у економском и политичком животу Србије које изводимо, треба да допринесу развоју Србије, а нису на штету других народа, других република, нити наше земље у целини. Напротив, оне су у складу са тековинама наше револуције, у складу са темељним опредељењима Савеза комуниста.

Свим добронамерним људима у Југославији је то јасно, а они ма који нису ближе упознати са суштином и појединостима, ево прилике да се упознају. А што се недобронамерних тиче, не пада нам на памет да покушавамо да их одобровољимо, да се са њима надмудрујемо, а најмање да се правдамо.

А за наше другове ван Србије који због подељености нашег информативног простора, нису добро или нису довољно обавештени, користим и ову прилику да кажем неколико чињеница које се тичу стања у Србији.

Социјализам, Југославија, равноправност народа и људи

Прво су митинзи солидарности са Србима и Црногорцима на Косову. Они се држе у знак протеста против неспособности по-

стојећих институција и појединаца у њима, да зауставе терор на Косову. Такво реаговање јавности није неспојиво са нашим друштвеним системом. Напротив. Оно је потпуно у духу нашег социјалистичког и самоуправног система, чија је суштина у чињеници да сви радни људи управљају друштвом. Такво реаговање је у духу са тековинама наше цивилизације, где грађани већ дуго, слободно и јавно, могу окупљени да поздраве или осуде појаве у свом и другим друштвима.

У том смислу нису прихватљиве никакве осуде или забране окупљања грађана у нашем друштву. На то нема нико право ако су то митинзи за социјализам и Југославију, а одржавају се у циљу подстицања институција да на очувању и развоју социјализма и Југославије делују, што у овом тренутку не чине.

Жалосно је, наравно, што многи изван Србије немају прилике да се упознају са правим лицем митинга који се широм Србије овог лета одржавају. То је масовно, енергично, јединствено расположење за социјализам, за Југославију, за равноправност између народа и људи, али истини за вољу и против неких садашњих руководилаца које људи сматрају одговорним за пропусте у друштву.

Зато не видим зашто се око захтева за одређене конкретне промене у руководству, под условом да су оправдани, диже толика галама. Не тражи се промена система, не тражи се промена опредељења. То што неки критиковани руководиоци себе изједначавају са системом и опредељењима, може да буде њихова лична заблуда, а не разлог за подизање температуре и покретање свих расположивих механизма друштва да их заштити.

Друго, чињеница да из неких руководстава или од појединаца стижу опомене да оваква окупљања узнемиравају јавност је тужна и срамна. У земљи у којој су братство и јединство, бар по речима, светиње. Није ваљда другови, да је југословенска јавност први пут узнемирена због Косова 9. јула 1988. године у подне, када је први такав митинг одржан у Новом Саду. Ваљда је јавност ове земље узнемирена због Косова још 1981. године када је званично саопштено у СФРЈ, да се тамо догодила контрареволуција. А од 9. седнице ЦК СКЈ, југословенска јавност не би требало да има ни миран дан ни мирну ноћ, због патњи својих суграђана на Косову о којима су чули на тој седници сваку појединост и које су на тој седници југословенски комунисти обећали да заједнички отклоне. Дакле, узнемиравање јавности је и нормално и поштено. Било би

ненормално и непоштено да грађани Југославије нису узнемирили, да мирно спавају док на Косову силују децу, пале куће, пребијају људе, скрнавe гробове, истребљују два народа, ликвидирају читаву једну културу.

Треће, суштина отпора неких руководстава и појединаца променама, пре свега политичким променама у Србији, везана је за промене Устава. Са тим променама губи само бирократија, а пре свега, покрајинска, а не губи ни у чему, аутономија покрајина, то је сада евидентно. Међутим, у настојању да сачувају своје позиције они су покушавали да блокирају промене Устава. Чак, и то смо видели, извлачењем на светлост дана из духовног нафталина, упозорење о опасности која се свима спрема од „Велике Србије“.

Одмах да вам кажем другови, Србија, као што је познато, нема претензија на територије других република, али има претензија на територију своје Републике. Да ли је та територија велика или мала, зависи од аршина којим се мери, али толика колика је она мора да остане и таква ће и да остане. И у томе Србија очекује подршку свих република, као што је сама спремна да такву подршку другима да, што је уосталом у сличним ситуацијама, кад су друге републике биле у питању, увек чинила.

Ноћ дуга шест година

Угроженост Југославије не произилази, дакле, из тога што Србија хоће да се конституише као Република и да се реши Косово. А свима онима који би да се томе успротиве, предлажем да се сами запитају: да ли имају представу о томе ко то треба да забрани или да одобри Србији да се конституише као Република. И да ли стварно не виде да радни људи и грађани у Србији неће прихватити ни такве забране, ни таква одобрења. Да неће прихватити никакве туторе, а поготово у стварима које се тичу њихових легитимних права.

Ову седницу смо сви у Србији схватили као крај низа седница, које нису успеле да на дневни ред ставе одговорност за угрожавање људских права на Косову, за велику, можда неповратну, сеобу Срба и Црногораца са своје земље, за последњи геноцид у XX веку.

Многи, готово сви који говоре о Косову, прихватају да је стање тешко. Али при том брзо упозоравају да такво стање не може

да се отклони за једну ноћ. Ја ту формулацију слушам бар шест година. И питам се: да ли би требало у помоћ да позовемо југословенске и светске географе, метеорологе и астрономе — да испитају ноћ која траје шест година. Најдужа коју наука познаје траје шест месеци у поларним пределима.

Блокирање или успоравање уставних промена у Србији и одлагање да се заустави терор на Косову, држи нашу мобилизацију на мртвој тачки, а истовремено демобилише наше заједничке снаге за решавање кризе и за спровођење тако неопходне привредне реформе.

Народ је надрастао своје руководство

Косово није узрок, већ последица кризе југословенског друштва.

Али, то што је последица не значи да треба да буде решена на крају. Не могу малтретирање, силовање и понижавање људи да чекају док се обузда инфлација, смањи незапосленост, порасте извоз, повећа стандард, примени демократски централизам, расправи однос између класног и националног. А криза је таква да се из ње излази великом кадровском обновом на кључним партијским, државним, привредним и културним тачкама, која је неопходна у циљу остварења друштвено-економске реформе југословенског друштва као целине.

Свест о том реду потеза је присутна код највећег броја комуниста и грађана наше земље. Њихова свест се развијала очито брже и прогресивније него свест руководства. У овом тренутку мислим да је народ надрастао своје руководство у политичком и уопште у духовном смислу.

Пошто у нашој земљи, социјалистичкој и самоуправној, нема старијег интереса и старије воље од интереса и воље радних људи, а пре свега, радничке класе, мислим да ти интереси и воља морају да се поштују у свему, па и у томе да се праве промене у руководствама кад радни људи и радничка класа сматрају да постоји неадекватно изражавање њихових интереса.

За читаво друштво је боље да се воља грађана остварује мирно и демократски. Нема разлога да не буде тако. Једина препрека том начину изласка из кризе су појединци, истина не малобројни,

које је прегазило време. Не у биолошком, него у духовном смислу.

У недостатку програма за излазак из кризе и у недостатку способности да се он изведе, они би да блокирају све — идеје и људе. Малтене да уведу некакав мораторијум. Макар и ванредним мерама. Међутим Југославији нису потребне ванредне мере, потребни су јој ванредни напори и резултати.